

At søge Guds kærlighed

En respons om Gud, Breivik og Utøya

Leif Andersen

Menighedsfakultet, Aarhus

la@teologi.dk

Indledende resumé

Er Guds almagt så total, at han virker alt det, der sker i verden? Dette er et grundspørgsmål, der har såvel systematiske som sjælesørgeriske implikationer af betydeligt omfang. Og det er blevet aktualiseret dels ved udgivelsen af Peter Olsens afhandling ”Open theism on providence and theodicy: an arminianized evangelicalism,”¹ dels ved den omfattende debat i dansk presse i 2012, der blev udløst i forlængelse heraf.

Jeg vil forsøge ved en gennemgang af såvel Peter Olsens afhandling som et bibelsk materiale at komme med et bud på, hvordan dette kan gennemarbejdes i en systematisk og sjælesørgerisk kontekst.

Indledning

Dette er en meget mærkelig situation. Pludselig befinder jeg mig på den anden side af en streg, som jeg er vant til, går et helt andet sted. Lidt, ligesom når man på motorvejen er optaget af at holde øje med trafikken ude fra venstre, og så pludselig bliver overhalet fra højre. Endda helt ude i nødsporet.

Lige siden jeg på en nytårslejr som ny KFS-sekretær skulle holde bibeltime over Hannas lovsang (1 Sam 2), siden jeg begyndte som bibelskolelærer, og siden jeg

begyndte på min bog *Gud, hvorfor sover du?*, har det været et omdrejningspunkt, at Gud er den, der skaber min ulykke (Es 45,7).

Herren dræber, og han gør levende,
han sender ned i dødsriget, og han
henter op derfra;

Herren gør fattig, og han gør rig,
han ydmyger, og han ophøjer
(1 Sam 2,6f).

Det er ikke blot et systematisk-teologisk omdrejningspunkt; det har siden stået for mig som en nøgle til sjælesørgerisk trøst (Jeg må samtidig erkende, at den tanke, der har været bærende for mig selv og min sjælesørgeriske virksomhed, har været ubærlig for andre, ganske enkelt – det vil jeg vende tilbage til).

Umiddelbart kunne dette omdrejningspunkt læses i forlængelse af de markant monistiske udsagn, Peter Olsen fremsatte i pressen i 2012, og som gav anledning til så omfattende protest og debat: at ”Gud handlede ved Breiviks hånd” etc.

Så jeg vil tro, at det, rigtig mange reagerede imod i Peter Olsens første formuleringer,² måske ikke først og fremmest var det, der (ifølge min opfattelse) *ikke* var rigtigt. De fleste reagerede måske først og fremmest imod det, der trods alt *var* rigtigt: at en almægtig Gud ikke uden videre kunne frakendes ansvar for det,

der skete i hans verden!

Denne reaktion hang igen sikkert sammen med, at mange i dag ikke vil finde sig i Guds farlighed. Gud er blevet spagfærdig og ufarlig. Og han skal kende sin plads.

Alligevel er det ikke korrekt, når nogle har villet forstå mig som stående for en skarptskåren monisme. For det første: Jeg har netop i min *Gud, hvorfor sover du?* (og flere andre steder) lagt afstand til en ensidig monisme.³

Jeg regner hverken med en bibelsk dualisme eller en bibelsk monisme; og det er det, jeg gerne vil udvikle her.

Det værste og det vigtigste

For det andet: Det absolut værste, der kan ske, når man taler om Gud som ulykkes skaber, er, at Gud bliver opfattet som grusom. Den fare lurder hele tiden – og jeg ved positivt, at jeg heller ikke altid selv har undgået den (det vil jeg også vende tilbage til).

Det værste, der kan ske, er, at folk får det indtryk, at *Gud kan være andet end kærlig*. For det er det vigtigste, vi ved om ham: at han er kærlighed. Og – uanset om folk så i forvejen tror på Bibelens Gud eller ikke – hvis de efter vores udlægninger, efter vores forklaringer og efter vores prædikener sidder tilbage med det indtryk, at Gud alligevel ikke var helt så kærlig, som de havde troet og håbet, skulle vi hellere helt have holdt mund. Så er det mislykkedes.

De må gerne miste tilliden til Guds ufarlige mildhed og til hans afmægtige rarhed. Men de må ikke miste tilliden til hans magtfulde og frygtindgydende, bløddende kærlighed.

Jeg behøver næppe udfolde, at jeg med “Guds kærlighed” jo ikke mener, at han så hverken kan være vred eller farlig, eller at han altid er mild og velvillig. Guds far-

lige hellighed er også indeholdt i hans kærlighed!

Det er bare så afgørende, at uanset hvad vi taler om, og uanset hvordan vi taler om det, så skal og må mennesker sidde tilbage med det billede af Gud, at han så alligevel var endnu mere kærlig, end de først havde troet og håbet.

Vi vil aftegne det billede af Gud, at han er livets Gud og glædens Gud. Vi vil sige, at Gud hader det, der blev gjort imod dig. Og, som Klagesangene udtrykker det: Hvis han så alligevel “mishandler og kuer mennesker”, så “er det ikke af hjertet”. Det er hans fremmede vilje; det er den grædende Guds gerning.

Denne tillid er ikke en sekundær detalje. Og vores indædte længsel og søgen efter denne tillid er ikke et udtryk for forkælelse eller for et fladt eller moderne billede af Gud!

Ikke min vilje, men din

Et afsæt: Når jeg beder for andre menneskers liv og lykke, beder jeg med fortegnet: “Dog ske ikke min vilje, men din.” For jeg ved ikke, hvad Guds vilje er. Jeg ved blot, at den er bedre end min. Også når den som for Kristus fører hen imod ulykke og død.

Men det fortegn har jeg ikke med, når jeg beder om, at andre mennesker må komme til tro. For det behøver jeg ikke. Jeg ved, at dér vil Gud og jeg det samme. Han vil, at alle mennesker skal frelses.

At mennesker forbliver hårde og vantro imod Kristus, er ikke noget, Gud vil. Ikke i nogen som helst betydning af “Guds vilje”.

Hvorfor tager vi afsæt her? Fordi det siger os, at der i denne verden kan ske andet end den Almægtiges vilje. Der kan ske noget, Gud ikke vil. Guds eneherredømme i verden er ikke fuld-stændigt.

Det er det, islam aldrig vil kunne begribe.

For det vigtigste, muslimen ved om Gud, er at han er almægtig. I den Almægtiges verden kan der ikke ske noget, Gud ikke vil. Selv det ondeste, selv de vantros vantro er alt sammen Guds vilje.

fra suraen *Hulen* (Quran 18,39):
 “Hvad Gud vil!
 Der findes ingen magt
 undtagen hos Gud.”⁴

fra fadervor:
 “... ske din vilje som i himlen
 således også på jorden.”

De to udsagn lyder næsten ens. Men der er en verden til forskel på dem. I Koranen er det en besværgende underkastelse: Hvad end Gud vil, bøjer jeg mig under det. For der er ikke anden magt i verden end Guds magt. Og min stræben er at bøje mig for det.

Men i fadervor er det en reel bøn. En bøn om, at Guds vilje må ske. Netop fordi Guds vilje ikke altid sker! En bøn om, at Guds vilje må sejre i kampen. Fordi der består en reel kamp mellem Gud og hans modstander.

Mere end ét svar

Vores problem er derfor slet ikke, at der i Skriften ikke er noget svar. Vores problem er, at der i Skriften er mere end et svar. Vi står i et spændingsfelt mellem en monistisk betoning og en dualistisk betoning. (fig 1).

Man kan da meget overveje, om vi her endda har at gøre med et helt ægte paradoks. Men det er jeg ikke sikker på. Der er snarere tale om markante betoningsforskelle. Bibelen er hverken rent monistisk eller rent dualistisk. Men man kan finde tekster med en monistisk grundtone, og man kan finde tekster med en dualistisk grundtone.

Det er også det, der gør, at kristendommen som den eneste religion aldrig har kunnet give et enkelt, teologisk og klart svar på lidelsens problem. Havde den været rent dualistisk, så havde vi haft et klart svar. Havde den været rent monistisk, så havde vi haft et klart svar. Sådan løser de andre religioner det.

At vi efter 2000 års arbejde med de nytestamentlige tekster stadig ikke har kunnet formulere et enkelt, teologisk og klart svar, er i virkeligheden ikke en fejl. Det er en del af vores svar, at vi ikke kan svare. Forsvaret for Gud, retfærdiggørelsen af Gud, *teodicé*, har aldrig været en del af løsningen; det er en del af problemet. Fordi klare og enkle svar på fortvivlede menneskers råb altid vil være et nyt overgreb. Og fordi vreden mod Gud og vreden mod døden og lidelsen aldrig må knebles.

Derfor bør ovennævnte spektrum i virkeligheden se således ud: (fig. 2)

For vi står med et helt kontinuum af

et spændingsfelt

Fig 1.

Fig 2.

tekster med forskellige betoningstygder.

To eksempler i NT:

Det første eksempel er den besynderlige lille forskel på Markus' og Matthæus' udgave af Jesu bøn i Getsemane: "Abba, fader, alt er muligt for dig (*pa,nta dunata, soi*). Tag dette bæger fra mig. Dog, ikke hvad jeg vil, men hvad du vil" (Mark 14,36). Dette understreger Guds styrke, den monistiske betoning: Alt er muligt for Gud.

"Min fader, hvis det ikke er muligt (*eiv ouv du,natai*), at dette bæger går mig forbi, men jeg skal drikke det, så ske din vilje" (Matt 26,42). "Hvis det ikke er muligt" står jo – rent sprogligt-formelt – i skarp kontrast til "Alt er muligt for dig", fordi det går ud fra, at *ikke* alt er muligt for Gud. Det var jo også det, der reelt skete: Bægeret gik ikke Kristus forbi, for det var ikke muligt. Ikke engang for den Almægtige! Dette understreger dermed Guds svaghed, den dualistiske betoning.

Rent sprogligt-formelt hører de to udgaver altså til i hver sin ende af spektret. Men i reelt indhold ligger de så tæt på hinanden, at de tilhører samme "betydningssky", der hviler over hele spektret – uden at opløse spændingen! For naturligvis dækker de samme virkelighed: Den ene tekst fastholder, at for Guds svaghed er det umuligt. Den anden tekst fastholder, at for Guds styrke er det muligt. (fig. 3)

Djævelens magt, Kristi magt

Det andet eksempel er to forskellige betoning: dels Satans fristelse af Jesus if. Lukas, dels Jesu missionsbefaling if. Mat-

thæus.

"Så førte Djævelen ham højt op og viste ham i ét nu alle jordens riger og sagde til ham: 'Dig vil jeg give al denne magt (*evxousi,an tau,thn a[pasan*) og herlighed, for den er overgivet til mig (*evmoi. parade,dotai*), og jeg giver den, til hvem jeg vil'" (Luk 4,5f).

Det er selvfølgelig ikke ren dualisme. Satan er ikke en evig antigud, med en egen iboende almagt. Eller halvmagt. Skabningen er af Gud blevet underlagt tomheden, siger Rom 8. Gud har overgivet magten til Satan.

Men det har han jo så til gengæld altså også! I en grad, så Paulus kalder Satan for denne verdens Gud (2 Kor 4,4), og Jesus kalder Satan for denne verdens fyrste (Joh 12,31f; 16,11).

I spændingsfyldt kontrast står Jesu ord til disciplene på himmelfartens dag næsten enslydende med ordene om Satan – *men nu om Kristus*: "Mig er givet al magt (*evdo,qh moi palsa evxousi,a*) i himlen og på jorden" (Matt 28,18).

Det vigtigste, der er at sige om disse to ord, er, at der imellem dem står et blodigt kors og en sprængt grav. Men selv med det in mente er spændingen mellem dem ganske voldsom!

Jeg skylder en uddybning af, hvad der menes med "Guds svaghed". For det er afgørende, at der med dette menes noget helt andet end den grasserende post-teismes fornægtelse af Guds almagt. Her betyder Guds svaghed simpelt hen, at det er op til os at virkeliggøre Gud. Gud er slet ikke en vilje eller overhovedet en per-

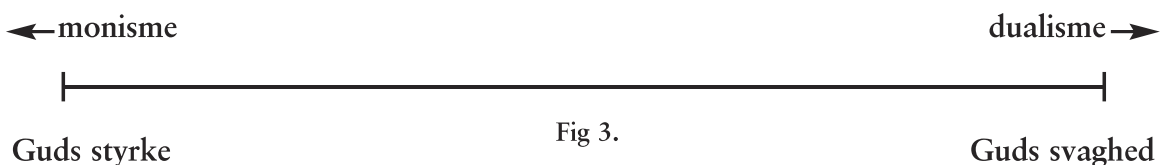

Fig 3.

son længere, men reduceres til en tydning af store relationer og store begivenheder:⁵

Thorkild Grosbøll: *En sten i skoen*

Don Cupitt: *Efter Gud*

Gianni Vattimo: *Jeg tror at jeg tror*

John Shelby Spong: *En ny kristendom i en ny verden*

Lars Qvortrup: *Paradokshåndtering og ritualproduktion*

Lars Sandbeck: *De gudsforladtes Gud*

De har simpelt hen gjort kål på Guds almagt ved at reducere ham! Guds svaghed er afmagt, ganske enkelt. Gud er svag, og vi er stærke. Og hvis ikke vi virkelig gør Gud i verden, får han bogstaveligt talt ikke et ben til jorden.⁶ Gud er svag, simpelt hen fordi noget andet er stærkere end Gud!

Den snak er for øvrigt også grunden til, at jeg slet ikke bryder mig om ordet *forsyn*. Jeg benægter ikke, at tanken om Guds forudviden findes og er stærk i Skriften. Men som kode for hans styrende bestemmelse får det en ubehagelig mislyd af *skæbne*: Hvad Gud *ved*, er også, hvad Gud *vil*. Hvad der ligger forude, er dermed lige så uforanderligt som det, der ligger bagude. Fremtiden ligger lige så fast som fortiden; og det kan ikke engang Gud ændre på. Hvilket jo indebærer, at tidens løb og skæbnen er stærkere end Gud (ganske som skæbnemagterne i mytologierne endog var stærkere end guderne).

Men Guds vilje er ikke skæbne! Han ved forud også det, han ikke selv vil eller bestemmer. Og han er endog så almægtig, at han kan angre! Han kan ændre sin plan på menneskers bøn (Es 38,1ff. Jer 18,1ff). Sommetider. Og hvordan det kan stemme med Guds forudviden, det ved vi ikke. Vi kan blot konstatere, at det faktisk er sådan, bøn fungerer.

Guds svaghed er i Skriften noget helt, helt andet end afmagt! Den er *kenosis*,

udtømmning (Fil 2,7) – en suverænt valgt og villet svaghed. Den viser sig i Kristus. Gud som barn, Gud som tjener, Gud som korsfæstet!

Det er også derfor, det altid viser sig, at taler vi om dette uden at tale om Kristus, så går det galt. Hver gang.

Guds svaghed er ikke afmagt – den er kærlighed. “For Guds dårskab er visere end mennesker, og Guds svaghed er stærkere end mennesker”⁷ (1 Kor 1,25). Gud “har en svaghed”; han har en svaghed for os.

At Guds *kenosis* i Kristus indebærer en frivilligt valgt svaghed, har derfor heller intet at gøre med Open Theism, som antager en begrænsning i Guds væsen siden skabelsen.⁸

Centrum

Nu kommer noget af det vigtigste: En forudsætning for, at Guds ene-handlen og eneherredømme kan opleves som en befrielse, er, at man allerede har en grundmuret vished om hans kærlighed.

Har man ikke det, vil det være ren grusomhed, at Gud tager ens glæde, tager ens helbred, tager ens børn eller tager ens arbejde. Uanset, om han selv gør det, eller han blot tillader det – i fortvivlelsens synsvinkel gør det i virkeligheden ikke den store forskel; for hvorfor forhindrede han det ikke?

Megen kristen sjælesorg er desværre islamisk i sit væsen. Den appellerer og formaner til lydighed og underkastelse. Det kan også være vigtigt. Men den kristnes grundrelation til Gud er ikke underkastelse, men tro: Vi helmer ikke, før vi igen skimter en ny tillid til Guds kærlighed og nåde. Underkastelse uden tillid er afgudsdyrkelse! Derfor bliver vi ved med at kæmpe med Gud og med teksterne, til i det mindste håbet om en dag at kunne hvile i tillid til hans kærlighed begynder at dæmre. I al kamp med Gud er det vishe-

den om hans kærlighed, vi søger!

Og det er nu engang kun i Kristi liden-
de, medlidende ansigt, vi får grund til på
ny at fæste tillid til Guds kærlighed.

“Jerusalem, Jerusalem! du, som slår
profeterne ihjel og stener dem, der er
sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle
dine børn, som en høne samler sine kyl-
linger under vingerne, men I ville ikke. Se,
jeres hus bliver overladt til jer selv, øde og
tomt. For jeg siger jer: Fra nu af skal I
ikke se mig, før I siger: Velsignet være
han, som kommer, i Herrens navn!”
(Matt 23,37-39).

Her viser Guds svaghed sig i Kristus!
For her er det ikke blot mennesket Jesus,
der taler, men Israels Gud, der har kæm-
pet med sit folk i hele dets historie: “Hvor
ofte ville jeg ikke ...”

Og det indlysende udkomme af en
sådan strid mellem menneskers vilje og
Guds vilje ville jo være, at den Almægti-
ges vilje måtte ske og sejre – men det
modsatte sker: Menneskers vilje sker; og
Gud må se hjælpeløst til.

I Kristus viser Gud sig som en græden-
de Gud – en tjener-Gud, der ikke kan
tvinge historien og hjerterne til at følge
den rette vej. Ikke fordi noget er stærkere
end Gud, men fordi han har valgt ikke at
kunne. (fig. 4)

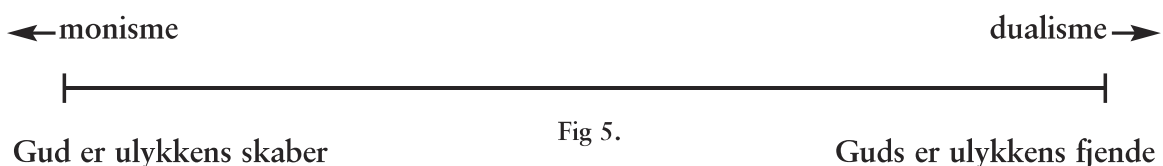
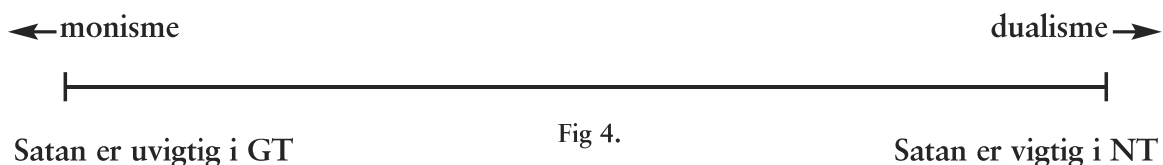
Og derfor er Satan meget vigtigere i

NT end i GT. I GT er Satan stort set kun
Guds lænkehund, som Luther siger det,
og i langt de fleste skrifter er han overho-
vedet ikke nævnt. Men i NT er Satan en
reel modstander af Gud, og der består en
reel kamp mellem Satan og Gud. På kor-
set hugger Slangen Gud i hælen og slår
ham ihjel. Men fordi det er kærlighedens
Gud, der dør, var det i virkeligheden
Slangen, der blev knust.

Han, som ved syndefaldet havde over-
givet magten i verden til Satan, erobrer nu
magten tilbage! Og *derfor* kan Kristus, ved
begyndelsen på sin tjeneste, først lade Fris-
teren påstå uimodsagt, at al magt i verden
er overgivet til ham, og derefter på him-
melfartens dag – ved afslutningen på sin
tjeneste – forkynde, at al magt er givet
ham!

Det er samme Gud i GT som i NT. NT
korrigerer aldrig GT's gudsbillede! Men
NT føjer nyt til og tolker GT's billede af
Gud i Kristus-lyset.

I Kristus lærer vi Gud at kende som en
grædende Gud – en svag Gud, der må se
mennesker gøre mod sig selv og mod
hinanden, hvad Gud aldrig har villet. For
vi er ikke blot ting og viljeløse objekter,
men skabt af Gud som billeder af ham
med magt til modstand mod Gud og magt
til at ville og handle imod Guds vilje. (fig. 5)

Verdenshistorie og frelseshistorie

Det skal understreges, at dette først og fremmest handler om Guds fremadskridende åbenbaring. Det er sandt, at det virkeliggøres i verdenshistorien – det er en pagtshistorisk begivenhed med et før og et efter – men det er også en åbenbaringssekvens, hvor Guds frelseshistorie langsomt afdækker hemmelighed på hemmelighed i Guds frelsesråd og i Guds eget væsen.

Vores spektrum er ikke et forsøg på at finde forskellige mellemting, balancer eller kompromiser. Gud er ikke forskellige steder i Skriften halvmægtig eller halvsvag – han viser sig blot fra forskellige sider.

Gud *viser* sig i GT som stærk og mægtig; han *viser* sig i NT som svag og udtømt og kæmpende, men mere betyder det ikke. Vi har jo også i GT klare tekster om Guds svaghed – for eksempel i Herrens engels kamp med Jakob, hvor han faktisk ikke kan få bugt med Jakob, men for at besejre ham i en brydekamp må gribe til ulovlige kneb som et slag på hoften. Ikke fordi Jakob i virkeligheden er stærkere end Gud, men fordi Gud her og nu vælger at være svag.

Så vi må ikke lægge for meget i det historiske “før og efter”. Det giver sig selv, at Satan ikke uden videre har haft al magt i verden før Jesu opstandelse, mens Jesus uden videre skulle have al magt i verden efter opstandelsen. Begge udsagn gælder i et eller andet omfang både før og efter opstandelsen. Det er åbenbaringshistorie, ikke verdenshistorie.

Det svarer til, at vi jo heller ikke må lægge for meget i, at GT er lovens skrifter, og NT er evangeliets skrifter – både loven og evangeliet er til stede i såvel GT som NT. Også i GT er Guds nåde virkelighed, nemlig i kraft af Kristi forsoningsværk på et senere tidspunkt i historien. Fordi han

som ypperstepræst i historien “én gang for alle” gik ind i Guds helligdom og dér vandt “evig forløsning” (Hebr 9,12), rækker forløsningen bagud i tiden og gør det muligt for Abraham at retfærdiggøres ved tro. I kraft af Kristi soningsværk er det muligt for David – århundreder forinden! – at bede sine bodssalmer i håb om tilgivelse.

Og på samme måde er både Guds magt og Guds svaghed til stede i såvel GT som NT. Men betoningen er markant forskellig.

For en del år siden var jeg inviteret af et sogn i København til at holde en sogneaften med emnet: “Hvorfor sover Gud, når mennesker lider?” Jeg gjorde en del ud af, at vi ikke kan frakende den Almægtige ansvaret for, hvad der sker i hans verden; og jeg kom med en del skriftsteder til støtte for det – Hannas lovsang, Es 45,7-9 osv.

Under drøftelsen bagefter udbrød en af sognets tre præster, om ikke det var *jødedom*, jeg var kommet med! Først tabte jeg underkæben; dén havde jeg ikke lige hørt før. Men så forstod jeg: Jeg havde udelukkende citeret tekster fra GT. Og det var i hendes forståelse jo altså ensbetydende med jødedom ...

Så selv om hendes formulering var tosset, havde hun en pointe. Det er nemlig ikke nær så let at finde lige så monistiske betoningener i NT.

“Jeg er Herren, der er ingen anden, der er ingen anden Gud end mig. Jeg væbner dig, skønt du ikke kender mig, for at de skal vide i øst og i vest, at der ikke er nogen anden end mig, jeg er Herren, der er ingen anden! Jeg danner lys og skaber mørke, jeg frembringer fred og skaber ulykke, jeg, Herren, frembringer alt dette” (Es 45,5-7).

“Indse dog, at det er mig, kun mig, der er ingen Gud ved siden af mig; det er mig,

der dræber og gør levende, har jeg knust, er det mig, der læger; ingen kan rive nogen ud af min hånd” (5 Mos 32,39).

“Da sagde Herren til ham: ‘Hvem gav mennesket en mund? Hvem gør stum eller døv, seende eller blind? Er det ikke mig, Herren? ...’” (2 Mos 4,11).

I GT er det en rød tråd. Men den er ikke nær så tydeligt fremme i NT. Jeg husker, da jeg skrev bogen *Gud, hvorfor sover du?*, at jeg faktisk var lidt frustreret over, hvor svært jeg havde ved at finde NT-tekster, der bakkede mig op i min hovedpointe, at Gud var ulykkes skaber (hvilket sikkert kan anes: Andersen 1987: 15)! Men det er altså ikke noget tilfælde, som om man lige så godt kunne have bygget denne pointe op på NT-tekster. Det kan man faktisk ikke!

Som systematikere kan man godt ærgre sig lidt over, at det, der tilsyneladende er så enkelt og entydigt i GT, virker mere tvetydigt og endda uldent i NT. Og det kan da godt være, at der i Guds fremadskridende åbenbaring tabes noget i systematisk enkelthed og klarhed – men det vindes så til gengæld i sjælesørgerisk dybde!

“Sælges ikke to spurve for en skilling? Og ikke én af dem falder til jorden, uden at jeres fader er med den” (Matt 10,29). Det er et meget mærkeligt ord. Det er, som om det rummer hele spektret på en gang. Det ligger som en lysende sky hen over alle vore systematiske forsøg på små definitioner.

Som bekendt står der hos Matthæus blot: “... uden jeres far”. Men det er typisk, at oversættere og fortolkere har forsøgt at snævre det ind, så det bliver mere præcist: “uden jeres fars vilje” (sådan lød det fx i 1907, hvor Gud endnu var stærk); “uden at jeres far er med den” (sådan lyder det siden 1992, hvor Gud er blevet mere afmægtig).

Hvorfor har vi dette behov for at hælde præciserende tilføjelser på? Fordi vi så gerne vil placere teksten på ét sted på det her spektrum og sømme den fast til et bestemt punkt: Er teksten monistisk, eller er den dualistisk? Sker spurvens fald efter Guds vilje (1907) – eller sker spurvens fald blot med hans stiltiende accept, hans medlidende og mere eller mindre afmægtige iagttagelse (1992)?

Og så er sagen snarere den, at Jesu meget minimalistiske formulering er en omfattende, dækkende betydningssky, hvis mening ikke kan sømme markøren fast et bestemt sted på spektret, men rummer hele spændingsfeltet. Og, som vi skal se senere, *dermed rummer hver eneste af os*. Uanset hvor vi selv befinder os på det spektrum.

Bestemt er der tekster i NT, der lader ane, at også lidelsen er bestemt af Gud: Den blindfødte er født blind, “for at Guds gerninger skal åbenbares på ham” (Joh 9,3); og Lazarus’ sygdom skal tjene til Guds herlighed (Joh 11,4). Kristus opfordrer os til at tage lidelsen op som et kors i efterfølgelsen af ham; Peters Første Brev taler om dem, der ifølge Guds vilje må lide osv. Ikke mindst taler Johannes’ Åbenbaring om fordærvsmagterne, der får magt, tilladelse og tider givet af Gud.

Men ingen af disse eksempler er markant monistiske. De implicerer blot, at Gud i et eller andet omfang virker med i lidelsen. Vægten i NT ligger slet ikke på det monistiske.

Men teologerne hiver og haler fra hver sin side i markøren for at få den rykket over i den betoning, man selv tror på og brænder for og trøstes af – og for at få den væk fra de andres formentlige farlige betoning! Og så er sandheden snarere den, at det slet ikke er en markør, der skal stå et bestemt sted som et bestemt kompromis mellem monisme og dualisme. Det er en betydningssky af spænding og

af mening, der ligger hen over hele Guds frelsesråd; hen over hele Guds åbenbaring.

Hverken-eller, men ...

Bibels syn på Guds almagt er hverken monistisk eller dualistisk, men dynamisk⁹. Dramaet lyder sådan her:

Guds skabermagt ⇒
 Guds svaghed i Kristus ⇒
 Guds sejr over Satan i Kristus

Jeg prøver virkelig på at undgå modeordet *narrativ* her, for det er både misbrugt og misforståeligt. Men det ligger faktisk lige på tungen: Forholdet mellem Guds forsyn og det onde har Gud ikke åbenbart som en statisk balance, men som et frelsesdrama – som Guds frelsesfortælling.

“Siden børnene alle er af kød og blod, måtte han også blive det ligesom de, for at han med sin død skulle gøre ham magtesløs, som har dødens magt, nemlig Djævelen, og befri alle dem, som af frygt for døden hele livet igennem havde været holdt nede i trældom” (Hebr 2,14f).

Dette er ikke blot et “narrativ” som i pædagogisk formidling. Dramaet er, at Gud overgav dødens magt til Satan; men i Kristi død har han generobret den.

Og dette er ikke blot en slags “frem og tilbage er lige langt”, så vi alligevel er landet, hvor vi begyndte: Fordi Guds almagt nu viser sig, ikke i hans skabermagt, men i hans kærlige svaghed, i Kristi kærlige ansigt, har hans almagt fuldstændig skiftet karakter. Den kan ikke længere forveksles med en despotisk kongemagt, der måske, måske ikke, kan være velvillig og nedladende – den er en kærlighedsmagt, der aldrig kan være andet end kærlig og omsorgsfuld.

Guds skabermagt ⇒
 Guds svaghed i Kristus ⇒
 Guds sejr over Satan i Kristus ⇒
Guds herredømme i sine børns liv

Det er altså for så vidt sandt nok, at Guds eneherredømme godt kan blive til trøst for Guds lidende børn – men ikke uden en evangelisk mellemregning, som ikke er at spøge med! En mellemregning af Job'ske dimensioner, som jeg positivt véd, at jeg sommetider selv har sjuasket med.

At gå direkte og uformidlet fra Guds almagt til trøst for den lidende, svarer til at ville trøste fortvivlede mennesker med lovens ord. Der er ingen genvej uden om Guds åbenbaringssekvens:

I mødet med Guds fadersind i Kristus bliver det muligt for den fortvivlede og den lidende at vende tilbage til forsynsteksterne om Guds almagt – og nu nytolke dem. Hvilket vil sige: at læse dem på ny i Kristus-lyset.

Netop de sider af Gud, der i første omgang måske virkede skræmmende eller grusomme, bliver i Kristi omsorg til en ny tryghed – også selv om den konkrete lidelse måske aldrig hører op. Netop når den aldrig hører op ...

Derfor møder vi i NT et helt andet syn på lidelsen end i GT. I GT er Guds børns lidelse en gåde – en uretfærdighed, som selv den troende fortvivler over og endda raser imod. I NT er Guds børns lidelse et kors. En byrde, man bærer i efterfølgelsen af Kristus. Den er en nåde (Fil 1,29). (fig. 6).

Ikke mindst på dette punkt er det vigtigt, at vi taler om betoningforskelle – ikke om et historisk spring! Vi lever stadig i en spænding mellem fortvivlelse og tillid; og ingen af os oplever umiddelbart lidelse som en nåde! Gjorde vi det, var den ikke lidelse. Derfor er GT's klagesalmer stadig helligskrift og autentisk, reel

bøn også for os – uanset hvor fortrolige vi er med NT's tillid til Guds fadersind!

Også i GT kender man til, at lidelsen kan være et paradoksalt udtryk for Guds godhed; også i NT kender man til fortvivlelsen over det gådefulde i lidelsen.

Selv Kristus, der levede hele sit liv i tillid til Guds godhed – og vidste, at hans lidelse var Guds vilje! – bad fortvivlet sin far om at slippe. At søge tillid til, at lidelsen i sidste ende er en nåde, er altså ikke noget, man bare kan oplyses om; det er en livskamp. Det er i dén grad at tro, hvad man ikke kan se.

Det er også på dette punkt, vi måske tydeligst ser nødvendigheden af den klassiske skelnen mellem *allerede / endnu ikke*: Gud har allerede sejret i Kristus – men denne sejr er endnu ikke brudt tydeligt og endeligt igennem.

Guds rige er allerede midt iblandt os! Men endnu er det skjult. Derfor tror vi, hvad vi ikke kan se – og lever i håb, ikke i skuen.

“Derfor skal de, der efter Guds vilje må lide, stadig gøre det gode og overlade deres sjæl til den trofaste skaber” (1 Pet 4,19). “Vi priser os lykkelige over vore trængsler” (Rom 5,3 – jeg foretrækker langt denne ældre gengivelse af *kauca, omai*; oversættelsen “at være stolt af sine trængsler” virker ganske utiltalende).

Her skal det siges, at mange af disse tekster om Guds børns lidelse for Kristi skyld først og fremmest handler om efterfølgelsen og forhånelsen for evangeliets skyld. Men, så vidt jeg kan se det, ikke udelukkende. For det første er der i NT

ikke en udtrykkelig skelnen mellem prøvelserne for evangeliets skyld og alle andre sorger og trængsler.

For det andet: Når Skriften taler om Messias' solidariske lidelse med os og for os, omfatter den udtrykkeligt *al* menneskelig lidelse, *alle* prøvelser – inklusive sygdom, smerter, fristelser, sult og tørst, ensomhed, sorg ved en vens grav, træthed. Alle syndefaldets konsekvenser bærer han som en medfølelse ypperstepræst (Hebr 4,15). Derfor ville det være mærkeligt, om denne omfattende, solidariske ligedannelse kun skulle gå den ene vej: fra os til Messias, og ikke den anden vej: fra Messias til os.

“Vi ved, at alt virker sammen til gode for dem, der elsker Gud, og som efter hans beslutning er kaldet. For dem, han forud har kendt, har han også forud bestemt til at formes efter sin søns billede, så at han er den førstefødte blandt mange brødre” (Rom 8,28f). I dette ubegribelige, at *alt* virker sammen til gode for dem, der elsker Gud, ligger altså også en mystisk forening med Kristus. En ligedannelse med ham, hvor vi formes efter hans billede. *Al* lidelse kan derfor, så vidt jeg kan se det, betragtes som et kors i efterfølgelsen af ham.¹⁰

Søren Kierkegaard i *Lidelsernes Evangelium*:

Tro, at Aaget er Dig gavnligt. Dette gavnlige Aag er Christi Aag. Men hvilket er da Aaget? Ja, det kan være yderst forskjelligt, men kun det er Christi Aag, om hvilket den Lidende troer, at det er ham gavnligt. Det er altsaa ikke saaledes, at

← monisme

dualisme →

I GT er lidelsen en gåde

Fig 6.

I NT er lidelsen en nåde

den Christne er fritagen for de menneskelige Lidelser, som disse ere kjendte i Verden; nei, men Den, som bærer Lidelsen saaledes, at han troer, at Aaget er gavnligt, han bærer Christi Aag. Der er, menneskeligt talt, ingen ny Lidelse kommen til, men heller ingen gammel tagen bort; forsaavidt er Alt uforandret; og dog er den nu given, denne store Tanke, og dog er det nu fundet Stedet udenfor Jorden: Troen. Det er ikke Klogskabens Opfindelse, ikke dens smaalige og snaksomme Geskæftighed om det Gavnlige og det Gavnlige; nei, det er den ordknappe Tro, der troer Gavnligheden. Man kan ved Hjælp af Klogskaben krybe gennem Verden, liste sig fra mange Gjenvordigheder, snakke sig fra nogle, hitte Raad for nogle; men alt dette er lige saa lidet Troen, som det er – at flytte Bjerge.¹¹

Derfor gælder hele NT's tale om korset som en efterfølgelse af Kristus, en nåde, en glæde, en gavnlige byrde osv. Altså en fuldstændig omtolkning af de klassiske forsynstekster! – en evangelisk mellemregning, der forvandler lidelsen radikalt til et "lidelsernes evangelium".

Barnets privilegium

Det er stadig sandt, at *i verden* kan der ske noget, Gud ikke vil. Men, så vidt jeg kan se det, ikke i børnenes liv.¹² Guds børn har et enestående privilegium – som ikke består i, at vi lider mindre, men som består i, at intet nu kan ramme os, som Gud ikke bestemmer. Vi er ikke brikker i skæbnens eller Satans spil; vi er børn i Guds hånd.

En tillid af den kaliber kan intet menneske blot gribe ud af den blå luft. Ikke engang ud fra hellige skrifter alene! Og slet ikke ud fra den rene forsynstro. Den forudsætter et møde med den grædende, lidende og døende Gud.

Knivskarpe, dogmatiske distinktioner

kan være både gode og nødvendige. Men den rette rækkefølge er langt vigtigere: Først må tilliden til Guds kærlighed være vundet! – derudfra kan så (måske) hans almagt blive til trøst.

Faktisk er det sådan, at så snart trøsten i Guds almagt er blevet et aspekt, jeg skal forsvare, så er kæden allerede hoppet af. Så er det ikke blevet den befrielse og den tryghed, vi havde håbet på.

Man kan vel ikke udelukke, at Gud sommetider får sin vilje gennem menneskers ondskab. – Da *Kristeligt Dagblad* 6. juni 2012 satte Peter Olsens kronik og min kronik op på samme side, var det under det sammenfattende spørgsmål: "Stod Gud bag Anders Breivik under Utøya-massakren?"

Peter Olsens kronik havde KD givet overskriften: "Ja, det er Gud, der tager mit liv, og ifølge den klassiske kristne forsynstanke gælder det også, hvis Han gør det ved en morders hånd." Og det er sikkert en korrekt sammenfatning.

Men min egen kronik havde KD givet overskriften: "Nej, Kristi forkyndelse og gerning er fraværende i Peter Olsens lidt for gammeltestamentlige udlægning af begivenhederne på Utøya." Men det er ikke en korrekt sammenfatning. Jeg ville aldrig¹³ svare "Nej" på det spørgsmål, men derimod: "Det ved jeg ikke noget om."

Peter Olsens position

Man kan bestemt ikke udelukke en slags "kompatibilitet" i Guds styring af historien (at ting både kan være Guds ansvar og menneskers ansvar) – nemlig når det er gode viljer, der virker sammen med Guds gerning.

Men at gøre det til en altgældende lov, endda en lov om Guds detailstyring i alle ting, også i ugerninger, overgreb og forbrydelser, det er der mildest talt ikke bibelsk bilæg for.

Problemet skulle åbenbart være at hævde Guds detailstyrende *micro-management* i alt, hvad der sker, og samtidig hævde menneskets fuldstændige ansvar for alt, hvad det gør. Det er så forsøgt løst ved hjælp af “kompatibilismen”¹⁴ – at de to aspekter virkelig er kompatible.

Men lige så lidt som en diagnose helbreder en sygdom, løser det en teologisk eller filosofisk konflikt, at man giver den et navn. Paradokserne er der både før og efter indføringen af kompatibilitetsmodellen.¹⁵ Man besvarer ikke et spørgsmål ved blot at omformulere det.

Og jeg læser da også Skriften anderledes: Der findes åbenbart tilfælde, hvor Gud har fået sin vilje gennem begivenheder og synder, som han *ikke* selv har taget initiativ til! – og som han *ikke* selv har bestemt!

Det er Satan, der “farer i Judas” (Luk 22,3) – ikke Gud! Og alligevel har Kristus vidst det forud. Længere er den ikke. Og mere ved vi ikke. At det skulle nødvendiggøre, at “Gud står bag” de syndige handlinger eller “tager initiativ til” dem, er logikmageri.

“Jeg ville ... men I ville ikke”, siger Kristus til Jerusalem (Matt 23,37). – Noget af det, vi med størst klarhed ved om Gud, er, at han vil, at alle mennesker skal frelses (1 Tim 2,4). Når mennesker forbliver vantro, er det ikke Guds vilje, der sker. Hvilket vel også må omfatte deres livsførelse og handlinger: at de ikke lever i bøn, at de fravælger gudstjenesten og det kristne fællesskab osv. Hvordan kan man da tale om detailstyring af det vantro liv?¹⁶

Og derfor: Ganske vist er Peter Olsens afhandling en dogmehistorisk og systematisk øvelse og ikke først og fremmest en eksegetisk sådan. Men den inddrager dog i overvældende grad eksegetisk materiale, diskuterer det – og tager markant personlig stilling, inddrager egne skriftsteder

osv.! Derfor må den forvente kommentarer også til de eksegetiske argumenter (hvilket vel også stemmer med Peter Olsens egen klassiske forståelse af dogmatikken, idet der netop ustandselig refereres til ”a biblical worldview”).

God’s foreknowledge and predestination impose necessity on everything that happens ... God works compatibilistically in, with, and through nature and all the players of human history working good through good wills *and evil through evil will*, God even turns evil wills into good wills. But when doing so, God does not coerce the will. He works in, with, and through the will in such a way that the agent itself is doing the willing. As Philippians 2:13 puts it: ‘*It is God who works in you to will and to act.*’

Men vent et øjeblik! Dette ord af Paulus handler helt entydigt om Guds værk i den troende til frelse. Hvordan i alverden kan det så udvides til også at handle om Guds værk i den onde til det onde?!

Efter dette udsagn tilføjer Olsen: “How God is doing this remains, however, an impenetrable mystery.” Ja. Netop. Og derfor skulle han – længe før han kom hertil – have ladet være med at forsøge at trænge ind i det.

Det er ganske sandt, at det er Guds vilje, at Jesus måtte dø, og at han modtager sin søns død som et sonoffer. Men vi finder aldrig i Skriften antydning af, at Gud påbød nogen: “Slå min søn ihjel!” Eller udtryk som: “Gud handlede ved ypperstepræsternes og romernes hånd.” Eller: “Gud dræbte sin søn.”

Det er også sandt, at “ham fik I udleveret efter Guds fastlagte bestemmelse og forudviden, og ved lovbrøderes hånd naglede I ham til korset og dræbte ham” (ApG 2,23). Men der står jo da ikke, at

“ved lovbryderes hånd naglede *Gud* ham til korset og dræbte ham”.

Gud påbyder og forbyder ikke på én gang. Så hvordan Gud kan få sin vilje igennem menneskers handlinger, som han hverken har påbudt dem eller taget initiativ til, det er og bliver en gåde.

Og det er mig et komplet mysterium, hvordan nogen mener at kunne trænge længere ind i dette mysterium end dértil! Vi kan blot konstatere, at Gud forud ved om ting, han ikke har påbudt, og at han får sin vilje gennem ting, han ikke har taget initiativ til. Mere ved vi ikke.

Den Augsburgske Bekendelse artikel 19 siger:

Om syndens årsag lærer de [lutherske menigheder], at selvom Gud skaber og opholder naturen, så er syndens årsag dog at søge i viljen hos de onde, det vil sige Djævelen og de ugudelige. Når Gud ikke står dem bi, vender de sig fra ham, som Kristus siger i Joh 8: ‘Når han taler løgn, taler han af sit eget’.

Gud opholder alle menneskers liv. Også Breiviks. Men han får dem ikke til at synde! Så hvordan Gud får sin vilje gennem synder, han ikke selv får folk til, det er en gåde. Det har altid været en gåde (på niveau med syndefaldet, som Gud også har vidst forud, men ikke styret) – en spænding i Skriften, som kompatibilismen har ekstrapoleret til at være et altforklarende system.

Det er derfor ikke sagligt, når enhver form for indvending overalt i Peter Olsens afhandling skildres som en *slope*, en glidebane, en åbning for arminianisme og synergisme, et generelt teologisk forfald og en opløsning af bibelsyn og frelsesforståelse (sic!). Til tesen om Guds *micromanagement* og styring af onde menneskers onde handlinger kender denne afhandling kun ét alternativ: at man har forskrevet

sig til en art ”Open Theism”.¹⁸

Men jeg vil i hvert fald for min del hævde Guds absolutte forudviden i alle ting – uden at hævde Guds initiativ til onde handlinger. Derimod aner jeg intet om, hvordan det kan hænge sammen; og det er mig faktisk en gåde, hvordan nogen teolog overhovedet mener at kunne sætte det på formel.

Olsen anvender gentagne gange den besynderlige analogi, ligefrem som et ”obvious link”,¹⁹ at Skriftens inspiration jo sker “concurstivt”, dvs. gennem Åndens fuldkomne kontrol og gennem menneskers frie og spontane aktivitet – hvorfor det vel tilsvarende også kan forsvares at tale om Guds detailstyring af onde menneskers onde handlinger uden ophævelse af deres eget ansvar!²⁰

Det er næsten uhyggeligt, at han slet ikke ser, hvilken kløft der er mellem tanken om Guds gode virke i gode viljer (som i for eksempel Skriftens inspiration), og tanken om Guds onde (*evil*) virke i onde mennesker! Problemet er virkelig ikke, hvordan Guds og menneskers viljer samvirker concurstivt (selv om det er det spørgsmål, Olsens afhandling endevender igen og igen) – problemet er, hvordan dog den gode Gud skulle virke ondt (*work evil*) i mennesker!

Men dette egentlige problem er Olsen overhovedet ikke inde på – fordi det ikke er Guds godhed, der optager ham, men udelukkende Guds almagt. Der er udmærkede afsnit om Luthers korsteologi: hvordan Gud skjuler sin egentlige gerning bag sin fremmede gerning, men det løser intet, når det overhovedet ikke overvejes, hvordan Guds kærlighed endog skulle kunne udvirke – ja, endog tage initiativ til – det moralsk onde!

“... God works sin through sinful humans (and angels) by way of their sinful will”²¹ – dette er bibelsk kompatibilisme

if. Olsen! At Gud er vores kærlige far, "...forhindrer Ham ikke i at være den almægtige Skaber og Herre, der virker alt i alle – også synden i det ugudelige menneske".²²

Det går meget langt over grænsen til, hvad vi ikke kan vide noget om for at udforske landskabet dér – og undervejs tabes det af syne, som vi virkelig ved om Gud: "Men ingen, som bliver fristet, må sige: 'Jeg bliver fristet af Gud,' for Gud kan ikke fristes af det onde, og selv frister han ingen" (Jak 1,13).

Det er altså ganske sandt, at der her er en gåde, endda en uløst spænding i Skriften. Men den ligger et helt andet sted, end Olsen forsøger sig med.

1. God has revealed Himself to us as the primary cause behind everything that happens, including natural and moral evil, But 2. God has *not* revealed how such pancausality is compatible with the power of evil and the condemnation of evil persons.²³

Men problemet er jo slet ikke, hvordan Guds enevirke af onde menneskers onde handlinger kan forenes med menneskets frihed eller med straffen af onde mennesker, men: Hvordan skal den kunne forenes med Guds kærlighed og godhed?

Det skulle altså gælde overalt i tilværelsen, i alt, hvad der sker: "God causes *my will and my action*."²⁴

Hvordan Gud virker *godt* gennem *gode* viljer uden at sætte viljen ud af kraft, er vel kun et teoretisk problem. Knap nok et problem overhovedet; det er jo bare en art ubegribelighed. Men at Gud skulle virke *ondt* (*work evil*) gennem *onde* viljer, det er ikke bare ubegribeligt, det er dybt problematisk for et bibelsk gudsbillede.

At han, som en *opus alienum*, sommetider har bestemt sorg og død, det er evident i Skriften. Men at han skulle have

taget initiativ til og udvirket onde handlinger, det ligger i en helt anden boldgade.

Luther never explains just how Satan is moved into willing and choosing. But since God works all in all, even the evil deeds in the godless, somehow God works compatibilistically from within the will of Satan in such a way that Satan works compatibilistically from within the will of godless human beings in such a way that they themselves choose what is evil!²⁵

Denne stadige anvendelse af 1 Kor 12,6: at Gud "virker alt i alle", er, uanset hvor meget den så er hentet fra Luther, et klart misbrug af et klart skriftord: At Gud "virker alt i alle", handler jo om hans nådegaver, ikke om hans skabermagt. Og da slet ikke om hans magt til det onde!

"Når I rækker hænderne frem imod mig, lukker jeg øjnene; hvor meget I end beder, hører jeg det ikke. Jeres hænder er fulde af blod, vask jer, rens jer! Fjern jeres onde gerninger fra mine øjne, hold op med at handle ondt, lær at handle godt! Stræb efter ret, hjælp den undertrykte, skaf den faderløse ret, før enkens sag!" (Es 1). Det giver ingen mening, at Gud skulle rase fortvivlet og appellerende mod blodige ugerninger mod de undertrykte og mod udbytning af enker og faderløse, og så selv tage initiativ til selvsamme ugerninger og udbytninger ...

Nej, en ægte kompatibilitet finder vi snarere udtrykt i det stik modsatte paradoks: Når mennesker frit vælger at komme til Kristus, frit vælger at gøre godt – og samtidig i dette er helt og holdent ledet og fyldt af Guds Ånd! Eller når forfattere til Skriften frit bruger hovedet og fornufte – og Guds Ånd samtidig har inspireret dem og fået sin vilje med teksterne! En tilsvarende kompatibilitet finder vi aldrig udtrykt om syndefaldet, om vantroen, om

overtrædelserne af Guds lov eller om udbytningerne af de svage. Gud står altid på ofrenes side og hader det, der bliver gjort imod dem.

Hvorfor gennemgår afhandlingen overhovedet ikke de bibelske tekster om Guds svaghed, om Guds ikke-eneherredømme? Hvorfor gennemgås ikke Satans fristelse af Kristus? – Hebræerbrevets skildring af Satan som den, der har dødens magt? – Guds fortvivlelse i GT over folkets ulydighed og udbytning af de svage? – Kristi hjælpeløshed over for Jerusalems vilje? – Faderens og Sønnens modstridende viljer i Getsemane? – Udtrykket: “selv frister han ingen” – Guds bekæmpelse af både lidelsen og ondskaben osv. Hvor skildres *positivt* Guds kamp med modstanderen, med Satan? – Eller de kristnes kamp med Satan og alle hans gerninger og alt hans væsen?

Denne anden side af det bibelske gudsbillede forbigås i total tavshed – hvilket er helt utilstedeligt for en afhandling, der påtager sig et kontroversielt defensorat for Guds eneherredømme og detailstyring af alle ting. I stedet koncentrerer afhandlingen sig udelukkende om de bibeltekster, der støtter tesen om Guds eneherredømme!

Alle dualistiske betoning i Skriften forbigås ganske enkelt i tavshed.

Overalt ses Satan udelukkende som Guds *agent*. Selv hvor Olsen vedgår, at der i Skriften også er tale om en dæmønsk virkelighed, konkluderer han:

To be in tune with the biblical material, Christian tradition should have stressed more the compatibilistic way God works in, with, and through created agents as He governs this world. He even works in, with, and through evil agents. He does so as a hardening power. The reprobate human or demon God actively hardens, thereby secu-

ring the final obduracy and condemnation of this individual. *Indirectly, then, God is behind the evil that transpires in the world.*²⁶

Og vigtigst: Man savner virkelig en *inkarnatorisk* dimension i Olsens forsyns- og almagtslære! Hvordan bærer man sig ad med at gå fuldstændig uden om Guds *kenosis* i Kristus, som om den var uden betydning for forståelsen af Guds almagt? Faktisk omtales Guds kenosis udelukkende for at lægge afstand til misbruget deraf.²⁷

Peter Olsens forsyns- og almagtslære mangler simpelt hen et inkarnatorisk fundament. Kristologiske aspekter strejfs udelukkende for at markere, at de ingen forskel gør for forsyns- og almagtslæren!

I indledningen stilles en række programatiske spørgsmål, heriblandt: “What is the relation between the Word of God found in the Bible and Jesus Christ as the final Word of God?” Godt og afgørende spørgsmål! Knap så godt er det, at det faktisk aldrig tages op igen ...

Det måske mest påfaldende ved Peter Olsens dobbeltforedrag på konferencen var, at han – halvandet år efter den første debat i medierne – stadig var tavs om såvel Satan som om Kristus.

Dette er så meget mere alvorligt, som at “Ingen har nogen sinde set Gud; den Enbårne, som selv er Gud, og som er i Faderens favn, han er blevet hans tolk” (Joh 1,18). Kender vi ikke Gud gennem Kristus, kender vi ham ikke. Hvis ikke Kristus oversætter ham for os, bliver det blot til et religionsfilosofisk morads, uanset hvor mange skriftsteder der er i spil.

At det dermed er selve gudsbilledet, der står på spil, viser sig med påfaldende tydelighed, hvor Don Carsons klassiske skelnen mellem Guds kærlighed (som er hans inderste, evige væsen) og Guds vrede (som er hans aktuelle reaktion på synden)

*faktisk afvises:*²⁸

I stedet er både Guds kærlighed og Guds vrede udtryk for (*expressions of*) “den fortærende ild”, som konstant brænder i Gud – hvorfor Guds kærlighed kun omfatter hans børn, mens kun Guds vrede omfatter hans fjender!

At Gud *er* kærlighed, forekommer, så vidt jeg har kunnet finde det, i denne afhandling udelukkende hos de liberale og procesteologiske modstandere.²⁹

Om profetisk mandat

Selv om man så mener at kunne læse *bibeltteksterne* kompatibilistisk, giver det ikke mandat til også at læse *historien* med indsigt i Guds hensigt! – ved for eksempel³⁰ at udnævne andres katastrofer, ulykker og ugerninger til at være Guds små straffedomme, der skal advare mennesker mod den store straffedom på den yderste dag.

Det er sandt, at der er en vis kirkelig tradition for sligt – eksemplificeret i Brorsons forfærdelige læredigt fra 1755: *Lissabons ynkelige Undergang ved Jordskiælv*. Men den slags tolkninger, hvor man antager en form for indsigt i Guds hensigt, er altid et overgreb. Både et overgreb mod Guds suverænitet og skjulthed og et overgreb mod menneskers fortvivelse.

Dertil kommer: Det er svært fuldstændig at se bort fra, at der vel nærmest ikke er nogen ikke-kristne overhovedet, der af en sådan forkyndelse bliver drevet i arme på dommens Gud i anger og tro. Det er der i hvert fald ikke i dag; og jeg har endnu til gode at se vidnesbyrd fra historien om, at det nogensinde er sket. Det foregår kun i prædikantens hoved.³¹

Det er sandt, at det ofte er sådan, profeterne i GT fortolker krige og ulykker, jordskælv og hungersnød. Men vi har ikke en lignende profetisk indsigt i Guds hensigt. Og vi har ikke deres mandat. (Derfor skal vi generelt heller ikke begynde på at

proklamere eller blot spekulere i Guds hensigt med det, der sker i andre menneskers liv. Det går *altid* galt!)

Også derfor må den kristne forkyndelse aldrig tale om Guds eneherredømme uden gennem Kristus. Taler vi om Gud og det onde uden at tale om Satan, eller taler vi om Guds sendelse af lidelsen uden at tale om den lidende, grædende og døende Gud i Kristus, vil lidelsen uvægerligt blive tolket som Guds straf for synd – præcis den slags kalkulationer, Kristus eksplicit afviser i Luk 13 og Joh 9!

I kraft af Kristi sejr over Satan kan den bedende begynde at betragte sin lidelse som et kors i Kristi efterfølgelse. Kristi sejr gør GT's gådefulde tale om lidelsen til en magtfuld trøst, en tillid til Guds fadersind. Den nytolker Guds eneherredømme som et evangelium til den lidende. I stedet for en tilværelsesforklaring bliver det barnekår.

Måske har den moderne kompatibilisme blot taget helt fejl af det problem, der skal løses: Det store problem ved den rene forsynslære er *ikke* at forene logisk (eller paradoksalt), hvordan Gud kan være eneherkende og detailstyrende, og mennesket på samme tid kan være fuldt ansvarligt. Det er kun en petitesse – ikke meget anderledes end de paradokser, vi ellers navigerer i.

Problemet er ikke, om mennesket skulle blive ansvarsløst, men at den rene forsynslære bliver Kristus-løs. Udvikler man en lære om Guds forsyn og almagt, hvortil Kristus og Kristus-begivenheden blot kan føjes til som en overbygning, uden det egentlig ændrer fundamentalt ved forsynslæren, så er den kørt af sporet allerede fra start.

Og så sker dernæst dette: at en forsynsforståelse, der måske egentlig i afsættet var tænkt som sjælesørgerisk og trøsterig, bliver dybt problematisk.

Noget af det farligste – i mine øjne faktisk det mest destruktive, og dét uanset hvilken teologi man har omkring Gud og det onde – kan være at forsøge at læse mening ind i det meningsløse. Det kan vel ske, at man kan skimte et eller andet meningsfuldt. Men oftest ikke. Og aldrig på andres vegne! Selv forsigtige forslag til, hvad meningen kunne være, kan tænde et ubændigt raseri i folk! Nogle gange er det selve meningsløsheden, der er lidelsens inderste mening.

Det er derfor et alvorligt problem, hvis man (også, når det sker fra mit eget anderledes afsæt) taler om lidelsen som Guds bestemmelse, at det så høres, som om man dermed postulerer en eller anden begribelig mening med den.

Den eneste begribelige mening, der står tilbage, er og bliver Kristus.

Hvis man – som jeg selv – vil indføre en grundlæggende skelnen mellem Guds magt i verden og Guds magt i gudsriget, ville det være nærliggende at gætte på, at så ville Gud vel være ulykkes skaber *i verden* og bestemt ikke i gudsriget. For så ville gudsbarnets privilegium dermed være, at det oplevede færre ulykker end verdens børn.

Men også i dette er Guds rige “det omvendte rige”. Det forholder sig stik modsat: Vi ved ikke, hvilke ulykker der sker i verden, som Gud har villet, og hvilke ulykker han blot har tilladt. Vi kan ikke gennemskue, hvad der sker i Guds kamp mod Satan i verden. Anderledes er det i Guds rige: Dér tør vi tro – og det er det, der er gudsbarnets privilegium! – at der ikke kan ske os andet end det, Gud bestemmer.

Det vigtigste tekstkorpus

Når man skal tale om Guds eneherredømme i børnenes liv som et evangelium, så er i mine øjne det væsentligste tekst-

korpus slet ikke de klassiske tekster om forsyn og almagt. Den vigtigste tekstmasse er NT's radikale løfter om bøn og bøn-hørelse: I kraft af Kristi sejr over Satan har den retfærdiges bøn en mægtigt virkende kraft (Jak 5,16; 1948-oversættelsen).

“Hvis I bliver i mig, og mine ord bliver i jer, så bed om, hvad I vil, og I skal få det” (Joh 15,7).

“Jeg siger jer også: Alt, hvad to af jer her på jorden bliver enige om at bede om, det skal de få af min himmelske fader” (Matt 18,19). “Alt, hvad I beder om i jeres bønner, skal I få, når I tror” (Matt 21,22).

Så radikale løfter giver ingen mening, hvis vores bøn reelt hverken gør fra eller til! Men de giver heller ingen mening, hvis de skal forstås naivt som forsikringer om bogstavelig og øjeblikkelig opfyldelse af alle ønsker.

Men ved bønnen i Kristi navn beder vi Guds magt og omsorg ind i vores liv, så at alt – simpelt hen *alt* – virker sammen til gode for dem, som elsker Gud.

“Vi ved, at alt virker sammen til gode *for dem, der elsker Gud ...*” (Rom 8,28). Det er ikke et løfte, Gud har givet til verden i almindelighed, som om alt i denne verden alligevel skulle have mening! Det er et løfte givet til dem, der har kastet sig ind på Guds kærligheds magt.

NT's løfter om bøn-hørelse er så radikale og så ekstreme, at enten er de løgn og latin – eller også stiller de os virkelig ind under Guds eneherredømme. Satan har ingen magt over Guds børns liv (bortset fra den magt, vi selv giver ham gennem synden). Hvad der stadig sker af dæmonisk i vores liv, kommer indefra. Ikke udefra.

Det er først ad hele denne lange vej, det begynder at give mening, at Gud Fader kan ville mig det bedste i det værste. Først ad denne lange, lange vej kan

man nærme sig det i tillid: Der kan ikke ske *den bedende* andet end det, Gud har bestemt! For at Gud har “tilladt” det, er vel også en slags beslutning fra hans side.

Kunne noget hænde sig,
som din fromme Fader så,
at det ville skade dig,
måtte du vel bange gå,
men du ved: dig intet sker,
som dig Gud ej tjenligt ser.³²

“Dog ske ikke min vilje, men din” – i Getsemane have vil Faderen og Sønnen hver sit! Og så sker Faderens vilje: pinslen og døden. Fordi Sønnen bøjer sin vilje ind under Faderen.

Dét er fortegnet for al bøn. Og med hans løfter om bønghørelse in mente er det svært at se, hvordan et “Nej” eller et “Vent” til vores bøn skal kunne forstås som andet end et konkret svar fra ham: Dette er mit svar; sådan er min vilje!

Så kan vi bede ham ændre den. Og det gør han så sommetider. Sommetider ikke. Alt efter, hvad der er muligt for hans kærligheds hensigt.

Men ender man så ikke med alligevel at lande på det, kompatibilismen ville begynde med?! Overhovedet ikke. Det har lige så lidt at gøre med hinanden, som loven har at gøre med evangeliet. Dette har at gøre med Guds fadersind, ikke med hans små straffedomme. Dette er efterfølgelse, vores ligedannelse med Kristus! Det er gudsbarnets særlige privilegium, ikke en generel tilværelsesforklaring.

Guds fremmede gerning

Vi kan altså virkelig i sidste ende – i Kristus! – tale om, at lidelsen er Guds bestemmelse. Her er det endda afgørende, at “Guds bestemmelse” ikke er hans “egentlige gerning”, hans *opus proprium* – lidelsen er hans *opus alienum*, den gerning, der egentlig er fremmed for ham, og som den grædende Gud må gribe til.

Det er også det, der gør det fuldstændig håbløst at forsøge at få øje på og gennemskue, *hvordan* alt dog skulle virke sammen til gode. Den slags ender uvægerligt i overtro!

Uanset hvor meget vi grubler over det, der rammer os, kan vi meget sjældent se noget som helst “gode”, det skulle samvirke til. Heller ikke i det lange løb! Vi ved *at*; vi ved ikke *hvordan* ...

Paulus kommer jo ikke frem til, at alt virker sammen til gode, ved at regne den ud eller gætte og gennemanalysere, hvad der er sket – “Kan jeg nu skimte en slags opdragende eller udviklende effekt af det, der ramte mig?” Han kommer frem til det ved at se hen til Kristus: “Vi ved, at alt virker sammen til gode for dem, der elsker Gud, og som efter hans beslutning er kaldet. ... Hvad er der mere at sige! Er Gud for os, hvem kan da være imod os? Han, som ikke sparede sin egen søn, men gav ham hen for os alle, vil han ikke med ham skænke os alt?” (Rom 8,28-32).

At Gud med Kristus “vil skænke os alt”, betyder helt indlysende ikke, at dermed kan kun lykke og glæde møde os – det betyder, at så kan alt alligevel, også ulykken, samvirke til gode. Og selv det værste kan ikke skille os fra Guds kærlighed i Kristus (Rom 8,38f).

Jeg finder altså ikke nødvendigvis tillid til hans kærlighed ved at betragte mit eget liv eller andres liv, men ved at betragte Kristi liv.

At vide sig i hænderne på Gud, der dræber og gør levende, gør fattig og gør rig, osv. – ja, det er slemt. Men alternativet er alligevel værre. For lidelsen er der nu engang, uanset hvem eller hvad vi giver skylden for den. Og ville det alligevel ikke være værre, om vi var i hænderne på Satan, der kunne gøre mod os, som han vil, og Gud blot var passiv tilskuer? Eller hvis jeg var i skæbnens vold og blev

styret af held, uheld og tilfældigheder?

NT's radikale løfter om bønnehørelse og beskyttelse – for slet ikke at tale om salmebogens mange fortrøstnings- og tillids-salmer – kan kun forstås som løfter om, at hvis ulykken kommer, kommer den fra Gud! Er der blot en sprække til den forestilling, at så kommer ulykken aldrig, så vælter i stedet hele bygningen!

Og det er hele denne nødvendige sekvens, vi aldrig kan skyde genvej igennem.

Jeg er altså ikke enig i, at Gud uden videre "virker alt" i denne verden. Satan er den ånd, der virker i ulydighedens børn (Ef 2,2). Javist: Gud opretholder verden og holder også dem i live, der ikke vil have med ham at gøre; så bestemt *virker Gud* i alt, men han *virker* virkelig ikke alt ...

Men anderledes er det i Guds børns liv. Der virker han alt (blot ikke synden). Både i liv og i glæde, i ulykke og i død. Men det er løfter og vilkår, der gælder Guds børn, og som vi ikke uden videre kan føre over i en lære om Guds enevirke i verden.

Det er også mit holdepunkt og min trøst, at jeg dør, når Gud vil. Og at mine børn dør, når Gud vil. Men hvordan skulle vi kunne udfolde det til at gælde al død i al verden?

Om dem, der elsker Gud, ved jeg, at deres død er i Guds hånd.

Om dem, der ikke elsker Gud, ved jeg ikke noget.

Den vanskelige trøst

At jeg dermed vil sige, at der ikke kan ske den bedende andet end det, Gud bestemmer, betyder overhovedet ikke, at jeg så vil foreslå folk at sætte det på en gravsten eller pådutte hinanden det som tvangstrøst. Jeg er sommetider, lidt anklagende, blevet spurgt om noget i den retning, men jeg er slet ikke i nærheden af den tanke; jeg er heller ikke på vej hen imod den.

Men: Hvor mennesker kan se den som en trøst, vil jeg gerne være med til at række dem den ...

Jeg er dog godt klar over, at det ikke er en given ting. Selv i GT er Guds almagt faktisk ofte en forargelighed. Den er en byrde! Det er en myte, at mennesker i GT levede fint og gudhengivent med Guds suverænitet i tilbedelse og tillid, og så skulle det bare være os forkælede modernister, der ikke vil finde os i den! Ofte raser og fortvivler de i GT imod den. Og hvis vi giver mennesker det indtryk, at de allerede fra dag ét bare har at møde den med absolut tillid og gudhengivenhed, svigter vi dem frygteligt.

Hvis vi giver folk følelsen af, at vi i talen om Guds almagt står ganske og aldeles på Guds side, og at man fra starten skal se den som et evangelium, så er vi løgnere og voldsmænd.

I GT er lidelsen først og fremmest en gåde. Først i NT bliver lidelsen først og fremmest en nåde. I Skriften tager denne åbenbaringssekvens århundreder. Så er det måske ikke så sært, at den i et menneskeliv kan tage måneder og år, og måske ikke lige kan drives i mål i løbet af en prædiken.

Om Guds eneherredømme bliver til trøst og tryghed eller til frygt og utryghed, har forbløffende lidt at gøre med den dogmatiske præsentation, men har alt at gøre med det gudsbillede, man har med sig alle mulige andre steder fra.

Jeg taler naturligvis ikke for, at man skal designe dogmatikken individuelt, alt efter hvad der passer folk. Alt, hvad Skriften siger entydigt og klart, skal vi sige lige så entydigt og klart.

Men det, der ikke er entydigt og klart, har vi ikke lov til at gøre entydigt og klart. Og vi har her at gøre med et område, hvor Skriften selv har spændt et meget bredt spektrum ud – et spektrum, hvor

der er meget vide grænser for, hvordan man kan formulere sig.

Vi finder tekster, der taler om Guds bestemmelse af lidelsen. Men vi finder også tekster, der taler om Guds bekæmpelse af lidelsen. Og begge linjer må frem!

Det er naivt at tro, at vi kan redde vores teologiske teser fra menneskers vrede og fortvivlelse ved at finjustere dem endnu mere (“Jeg fik nok ikke formuleret mig *helt* korrekt ...”) – for de er sjældent interesseret i vores sofistikerede, finjusterede dogmatik. Bag vreden ligger næsten altid: *Du har ikke hørt efter! Du vil forklare min lidelse i stedet for at se den!*

Dvs. de hører vores udredninger som *teodicé*, som retfærdiggørelse af Gud. Og *teodicé* har alle dage været en del af problemet – ikke en del af løsningen.

Det er også naivt at tro, at for eksempel voldtægtsofre eller incestofre i den første lange tid skulle kunne se det som nogen trøst, at de hele vejen og hele tiden har været i Guds hånd. Det kan være, det bliver til vrede, hvilket også kan være livsnødvendigt! Det har vist sig hos mange, at de først fandt tillid til Guds kærlighed, når den også kunne rumme deres vrede over hans ukærlighed. Ikke mindst herom handler min bog, *Gud, hvorfor sover du?*

Men denne tanke, at man hele vejen og hele tiden har været i Guds hånd, bliver måske aldrig til trøst for det misbrugte menneske! Det har mere brug for at høre Gud sige: “Jeg hader det, der blev gjort imod dig. Jeg kæmper på din side.”

Og det har vi bibelsk basis for at sige.

Forskellige mennesker, forskellig trøst

Nu er det altså hermed pindet ud, at det er i gudsriget, det er i Guds børns liv, at vi kan tale om Guds enehærdomme: Der kan ikke ske den bedende andet end det, Gud vil. Og vi tilføjer endda, at selv når Gud beslutter lidelse for sine børn, så er

det ikke hans egentlige gerning; det er hans fremmede gerning. At bestemme eller blot tillade lidelse og død er fremmed for Guds væsen, for Gud er glædens og livets Gud. Skal ordet om Guds enehærdomme blive til evangelium, så forudsætter det altså den her evangeliske mellemregning, at det er gennem Kristi grædende, lidende ansigt, gennem Kristi sejr over Satan, det kan blive til tillid til Guds kærlighed.

Nå, men er det så på plads? Er det så dét, vi skal forkynde som trøst for alle bedende, lidende mennesker?

Det er ikke sikkert. Jeg tror nok, at jeg sommetider har begået den kortslutning, at det, der var mig selv til trøst, nødvendigvis også måtte være til trøst for andre! For det er svært at forlige sig med, at ikke alle kan se det som lige så trøstefuldt som en selv.

Jeg kan ikke selv undvære den grundlæggende distinktion mellem Guds egentlige gerning og Guds fremmede gerning – eller mellem det, Gud gør og det, Gud tillader. I systematikken såvel som i apologetikken er det vigtigt.

Det må bare erkendes, at i fortvivlelsens og vredens rum gør den slags distinktioner måske ikke den ringeste forskel! I fortvivlelsens og i vredens rum kan man ikke høre forskel på:

“Gud, hvor kunne du gøre det?” og

“Gud, hvorfor lod du det ske?” og

“Gud, hvorfor greb du ikke ind?”

Rent dogmatisk og sprogligt-formelt hæfter de tre formuleringer sig jo egentlig op på hver sin forståelse af Guds ansvar i lidelsen – men i praksis løber de sammen i ét kaos.

Der er ikke dermed foreslået, at vi skal erklære dette område for logikfrit område eller systematikfrit område. Tværtimod: *Læren* er i denne optik det eneste, der overhovedet kan holde troen i live. For

erfaringen svigter noget så grusomt – dogmet svigter aldrig, når det bygger på Guds åbenbaring i Ordet.

Men her kommer noget løjerligt: Det, der frustrerer mig så frygteligt som systematiker, fordi jeg ikke kan få Skriftens tale til at sno sig sammen til ét præcist punkt på en linje, det er præcis det, der redder mig som sjælesørger: at Skriften er rummelig. Den er hverken monokrom eller mono-ton. Den lyser med mere end én farve og lyder med mere end én tone. Ligesom når den lyder i både lov og evangelium med et helt forskelligt ord til forskellige mennesker.

Det holder ikke at sige til lidende og sørgende mennesker, at først når du har accepteret, at din lidelse er besluttet af Gud, er du ret og rigtigt og bibelsk trøstet. For den tanke er kun én side af Skriftens trøst. Og den kan ikke stoppes ned i halsen på mennesker. Den kan endda blive til noget stik modsat og hamrende ubibelsk og destruktivt, hvis den forsøges indoptaget af et sind, der simpelt hen hverken kan ane eller skimte Guds fadersind bag.

Jeg foreslog ovenfor, at vores problem er slet ikke, at der i Skriften ikke er noget svar, men at der i Skriften er mere end et svar. – Jeg foreslår nu, at vi ændrer det til: Vores *redning* er, at der i Skriften er mere end et svar.

Spændingsfeltet, spektret i Skriften, har sin pendant i vores egen indre ambivalens, endda i vores egen ikke-rationalitet. Dette spændingsfelt gør, at vi kan rummes i Guds ord med vores meget forskellige indfaldsvinkler.

Heller ikke for dem, der tror på Gud og har tillid til hans kærlighed, er tilliden og fortrøstningen jo den første reaktion. Den første reaktion er forladtheden, måske vreden. Og hvis jeg som sjælesørger mærker, at en tanke om Guds eneher-

redømme ikke bliver den mindste smule til hjælp og fornyelse for et lidende menneske, så handler det om at bakke lige så stille, lægge den tanke fra sig og så begynde at se på den anden ende af spektret: Gud hader det, der er gjort imod dig.

For begge tanker er sande. Vi kan og skal ikke dømme den ene tanke ude for at redde den anden. Og det går helt galt, hvis det, der er skænket os som en gave og en trøst fra Gud, bliver hørt som et dogmatisk krav fra os som sjælesørgere eller som forkyndere.

Som bekendt er det farligt, hvis man på prædikestolen og i det lange løb bliver ensidig og ikke giver rum for Skriftens mangfoldighed og rummelighed. På prædikestolen og i det lange løb er det ikke nok, at det, man siger, skal kunne rummes i Skriften; der skal også være balance i tingene; man skal forkynde “hele Guds råd”. Men i sjælesorgen kan det faktisk være OK et langt stykke på vej at være ensidig og unuanceret. Dér kan det være tilstrækkeligt, at det, man siger, i det mindste ikke er lodret forkert. Det behøver måske ikke balancere.

Nogle finder bedst trøst i en nedtonet, minimalistisk tekst som “Ikke en spurv falder til jorden uden jeres far.”

For mig personligt er den ikke helt nok, om man så må sige. Men for andre er den rigeligt. Og hvis jeg så forsøger at spidsformulere den yderligere med markante teser om “Gud som ulykkes skaber”, “Herren dræber og gør levende, Herren gør fattig og gør rig” – så oplever nogle, at det i stedet for at trøste dem gør dem utrygge og forvirrede og vrede.

Nogle gange kan det, der er konstruktivt i ét menneskes liv, være destruktivt i et andet menneske liv. Eller det, der er destruktivt i én fase, blive konstruktivt i en anden fase.

Det kan for eksempel ske, at et men-

neske de første tre dage har gavn af ord som “Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet.” Og efter tre uger eller tre måneder er de samme ord den rene gift, og de skal lægges til side. Så efter tre år – eller måske efter tredive år – kan de samme ord vende tilbage i ny skikkelse og blive til trøst. Måske.

Selv Kristus sagde, kort før han døde: “Jeg har endnu meget at sige jer, men det kan I ikke bære nu” (Joh 16,12). Og de havde endda hans elskende, lidende ansigt lige foran sig! Alligevel ved han godt, at ting skal have tid. Selv med Åndens hjælp og kraft.

Til afrunding

Jeg har et par gange tænkt, om denne diskussion blot er en moderne udgave af Leibniz’ *Teodicé*, hvor det logiske og systematiske svar blot gør alt værre, fordi det lukker munden på fortvivlelsen.

Vi er som systematikere vant til at finjustere vore formuleringer. Men et kølleslag opleves som et kølleslag, uanset om køllen er af eg eller mahogni. Og vi kan have svært ved at forstå, hvorfor vores subtile og elegante og latinske sondringer ikke siger et fortvivlet menneske en brik.

Men man kan også komme ud for, at det fortvivlede menneske kan fnyse ad en formulering, når det kommer fra den ene forkynder – og tage med taknemmelighed imod, når nøjagtig samme formulering kommer fra den anden forkynder. Måske fordi der hér først blev givet rum for fortvivlelsen og vreden. Eller måske fordi tonefaldet er et andet, fordi autenticiteten synes at være en anden, eller fordi formuleringen kommer på en lidt anden måde end den, far eller præsten derhjemme plejede at komme med. Eller fordi den kommer fra en kvinde eller fra en god ven eller fra ens søn.

Dermed vil jeg bestemt ikke sige, at vi

skal tage let på den dogmatiske finjustering. Men selv den mest præcise og empatiske trøst kan prelle af – simpelt hen fordi den kom på et forkert tidspunkt.

På den anden side har jeg ofte tænkt, at mennesker, der bittert vrænger ad de hersens teoretiske teologers foredrag, måske slet ikke aner, i hvor høj grad det faktisk *ikke* har været teori for netop den og den teolog, men tværtimod har været tilkæmpet og gennemgrædt trøst. Teologen har også skullet kæmpe med lidelse og med Guds tavshed!

Der er sommetider en barriere af mistænksomhed og af stereotype forestillinger om teologers selvtilfredse verdensfjernhed – en barriere, det kan være meget svært at gøre noget ved. For den forsvinder ikke nødvendigvis, fordi man i en prædiken vover pelsen og kommer med personlige, hudløse eksempler.

Vores dogmatiske nøjsomhed i dette emne er ikke bare en mysteriets *theology of the gaps*, en teologisk nødløsning, hvor vi stopper hullerne i vores viden om Gud ud med ord som “gåde” og “mysterium”. Det hører til vores bekendelse til Gud, at han er uudgrundelig. Det er en teologisk nødvendighed at hævde mennesketankens kommen til kort; vi slutter ikke bare nødtvungent af med at erkende vores teologiske uformåenhed – vi *begynder* med at erklære og bekende den, simpelt hen når vi siger “Vi tror på Gud”.

Vi skal forsøge at kæmpe med dette emne systematisk – men vi skal samtidig se i øjnene, at vi hermed risikerer:

1. at krænke menneskers fortvivlelse
2. at krænke Guds uudgrundelige majestæt

Det er et meget nyttigt emne, for det holder teologen ydmyg. Man beder for en tid måske ikke så meget om at måtte få lov til at sprede lys og opklare ting, men mere

om i det mindste ikke at sprede endnu mere mørke.

Det er et af de områder, hvor vi ivrigst og mest indædt afkræves svar – og hvor vores forsøg på svar er allermest forhadet.

Det er et emne, hvor den, der forstår mindst, måske har forstået mere end den, der forstår det hele.

Afsluttende resumé:

Forsøget på (jf det indledende resumé) at ”komme med et bud på, hvordan dette kan gennemarbejdes i en systematisk og sjælesørgerisk kontekst”, landede altså ikke på en tilføjelse af yderligere indsigt i Guds forsyn. Det synes snarere at lande på en afvikling af den indsigt i Guds forsyn, kompatibilismen mente at have føjet til.

Men også afvikling af indsigt kan være en vej frem.

Noter:

1. Peter Olsen, "Open Theism on Providence and Theodicy: An Arminianized Evangelicalism" (København: Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, 2009).
2. Peter Olsen, "Gud kan tage mit liv ved en morders hånd", *Kristeligt Dagblad* 6. juni 2012 og Johansen, Tobias Stern, "Teologer: Gud står bag Breiviks massakre", *Kristeligt Dagblad*, 24. maj 2012.
3. *Gud, hvorfor sover du?* (Fredricia: Lohses forlag, 1987), 39ff, 157ff, 171ff
4. *Koranen i ny dansk oversættelse*. øvers. Ellen Wulff (København, 2006) I den ældre ahmadiyya-islamiske danske oversættelse stod der kort og godt: *Guds vilje!* – netop med den grundtanke: Guds vilje ske!
5. Andersen, Leif "Anmeldelse af Lars Qvortrup: *Paradoksbåndtering og ritualproduktion: tro som vidensform*", *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 04 (2012), 64-66
6. *Gud, hvorfor sover du?*
7. Udtrykkene "Guds dårskab" og "Guds svaghed" er ikke retoriske spilfægterier uden bogstavelig mening. For selv om Gud så sandelig ikke i sit væsen er nogen svag dåre, har han jo faktisk åbenbaret sig i verden som præcis sådan! Hans kors og hans evangelium er vanvid i verden, og hans menneskeskikkelse er dødeligt svag.
8. Olsen, "Open Theism", 100f
9. For en ordens skyld: Dette har intet at gøre med Clark Pinnocks "dynamiske" forståelse af forholdet mellem Gud og verden (Olsen "Open Theism", 224).
10. Herimod vil fx Jørgen Sejergaard kun anse *forfølgelsen* for et kors i efterfølgelsen (NB: Formuleringen af note 4, 5 og 6 er clearret med Jørgen Sejergaard)
11. Kierkegaard *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*, Samlede Værker (3. udg., København: Gyldendal, 1963), bind XI, 220
12. Også heri vil Jørgen Sejergaard være uenig, idet han ikke vil foretage en sådan distinktion.
13. Igen til forskel fra Jørgen Sejergaard, der gerne ville svare med et "Nej".
14. Olsen, "Open Theism", 9f, 362ff.
15. "Open Theism", 368
16. Der blev på DBI-konferencen 30. nov. 2013 flere gange henvist til følgende citat af Franz Pieper (jf også "Open Theism", 135, 191): "Gud medvirker ved de onde handlinger, for så vidt de er handlinger, for ifølge Skriften lever vi i Gud (ApG 17,28). Men Gud medvirker ikke, for så vidt de onde handlinger er onde, for Skriften forsikrer, at Gud er fjende til alt ondt (Sl 5,6-7)." Et citat, der vist lyder af mere, end det er; jeg kan ikke se andet, end at det bare gentager og omformulerer det spørgsmål, som det foregiver at besvare ...
- Desuden er det svært at se det som andet end en papirløsning, når man betænker fx den begivenhed, der udløste denne debat: Breiviks handlinger på Utøya. Hvilken mening skulle det give at dele dem op i "handling, for så vidt de er handlinger" og "handling, for så vidt de er onde"?!

Endelig modsiger Olsens afhandling selv tankegangen ustandselig, når den – som en gentagen grundtanke! – skildrer, hvordan Gud netop *works evil, works sin*.
17. ("Open Theism", 368, min fremhævelse – se også 364).
18. "John Sanders shows – actually proves, I think – that for theistic providence to work one has to accept either 1. divine sovereignty as understood by Luther and Calvin, including God's exhaustive definite foreknowledge, or 2. a version of *Open Theism*, denying God's exhaustive definite foreknowledge." ("Open Theism", 21).
19. "Open Theism", 226
20. "Open Theism", 98, 187 osv.
21. "Open Theism", 363.

-
22. "Open Theism", 30.
  23. "Open Theism", 118
  24. "Open Theism", 139, min fremhævelse
  25. "Open Theism", 122.
  26. "Open Theism", 312, min fremhævelse
  27. Hos "Open Theism", note 954, og procesteologien, note 1035
  28. "Open Theism", i note 948
  29. "Open Theism", 79, 289f.
  30. som det blev gjort på DBI-konferencen d. 30.11.2013 , jf. lydoptagelserne af Olsens foredrag
  31. Det er tankevækkende, at Ole Hallesby (i en prædiken fra 1940 om den tyske besættelse som Guds straf, med tilslutning citeret af Olsen på konferencen) skriver om det norske kirkefolk: "De ser ikke Guds veldige hånd. De forstår ikke Guds rettfærdige straf over Norges synder ... Ja, det er mange verdslige mennesker som ser klarere i denne sak. Jeg har iallfald truffet adskillige mennesker i denne tid, som har sagt at noe måtte komme som straff over oss her i Norge." Men når denne tanke vandt bedre genklang hos "verdslige mennesker", *kunne* jo grunden være, at den netop ikke afspejler en kristen tanke, men en almenreligiøs skæbnetro.
  32. (Brorson 1734, DDS 645)